

31 Mart Vakası Sonrası Hareket Ordusu'yla İstanbul'u Kuşatan Manastır Milli Taburu'nda Görevli Bir Subayın Günlüğü

Diary of an Officer on Duty in the Manastır Volunteer
Battalion Besieging Istanbul with the Third Army after the 31
March Incident

*Ferdi ERTEKİN**

Öz

Osmanlı askerî tarihinin aydınlatılması açısından İngiliz askerî istihbarat raporları son derece önem arz etmektedir. İngiliz askerî ataşesi Albay Herbert Conyers Surtees, Haziran 1909'da İstanbul'daki İngiliz Sefareti'ne sunduğu raporunda, 31 Mart Vakası sonrası isyanı bastırmak amacıyla Mustafa Kemal (Atatürk)'ün *Hareket Ordusu* adını verdiği, merkezî karargâhı Selanik'te bulunan III. Ordu ile birlikte İstanbul'a gelen bir subayın günlüğünü ortaya çıkarmıştır. Sultan II. Abdülhamid'in 33 yıl süren saltanatını sona erdirecek kuşatmaya *Manastır Milli Taburu*'nda gönüllü olarak iştirak eden bu subayın günlüğü Türk tarihi açısından son derece kıymetli bir vesikadır. Ataşe Surtees bu günlüğü Osmanlı Türkçesi'nden İngilizceye tercüme etmiş ve İngiliz Savaş Bakanlığı'na nakledilmek üzere Britanya Sefareti'ne teslim etmiştir. Manastır Milli Taburu'ndan kimliği tespit edilemeyen bir subaya ait olan bu günlük, taburun 17 Nisan'da Manastır'dan hareketi ile başlayıp; 26 Nisan'da İstanbul'un tamamen kontrol altına alınmasına kadar vuku bulan olayları subayın gözünden ayrıntıyla tasvir etmektedir. Günlükte verilen bilgilerden Hareket Ordusu'nun organizasyon yapısı, intikâl güzergâhları, ordunun işgal stratejisi gibi meseleler hakkında da ipuçları edinmek mümkündür. Makalede bu günlüğün içeriği ve sahilliği hakkında kritikler yapılmaya çalışılacak ve bizzat olaya katılmış olan bu subayın gözlemleri, birinci yahut ikinci el kaynaklarla karşılaştırılarak analiz edilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: 31 Mart Vakası, Hareket Ordusu, Manastır Milli/Gönüllü Taburu, III. Ordu, Herbert Conyers Surtees.

* Dr. Araş. Gör., Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü. E-posta: ferdi_ertekin[at]hotmail.com, ORCID: 0000-0003-3142-9996.

Geliş Tarihi/Received: 14.11.2022

Kabul Tarihi/Accepted: 18.12.2022

Abstract

British military intelligence reports are extremely important in terms of illuminating Ottoman military history. The British military attaché, Colonel Herbert Conyers Surtees (1858-1933), in his report to the British Embassy in Istanbul, revealed the diary of an officer who participated in the siege of Istanbul with the Third Army, which was called the Hareket Ordusu by Mustafa Kemal (Atatürk). The diary of this officer, who participated in this siege that would end the reign of Sultan Abdulhamid II, in the National/Volunteer Manastır Battalion, can be considered as an extremely valuable document in terms for Turkish military history. Attaché Surtees translated this diary from Ottoman Turkish into English and handed it over to the British Ambassador to be transferred to the British Ministry of War. This diary, which belongs to an unidentified officer from the Manastır National Battalion, begins with the departure of the battalion from Manastır on April 17 and describes the siege of Istanbul, which ended on April 26, from the officer's point of view. From the information given in the diary, it is also possible to obtain clues about the organizational structure of the Hareket Ordusu (Third army), the paths it followed, and the strategy used by the army in the occupation of Istanbul. In the article, critiques will be made about the content and authenticity of this diary, and the observations of this officer, who personally participated in the incident, will be analyzed by comparing them with primary or secondary sources.

Keywords: 31 March Incident, Macedonian/Liberation/Third Army, Manastır Volunteer Battalion, Herbert Conyers Surtees, Resneli Niyazi.

Giriş

Otobiyoğrafi kişinin kendisi tarafından kaleme alınan hayat hikâyesidir. Bu edebi tür, tamamen kişinin kendi tercihiyle bağlı *mektup*, *günlük/günce* ve *hatırat* tarzında metinlerden oluşur. Otobiyoğrafi, olayı yatay düzlemde tasvir eder. Hadise vuku bulmaktayken, henüz hangi istikamete seyredeceği bilinmiyorken, bizzat orada ve o zamanda bulunan, olayın tüm potansiyel sonuçlarıyla birlikte sorumluluğunu üstlenen, kaygısını sırtında taşıyan, gidişatına tikel iradesiyle tesir etme imkânına sahip *öznenin*, *sınırlı perspektifinden* tasvir edilir. Merkezinde olaya dâhil olan özne vardır ve öznenin, hadiseyi naklederken zülfiyare

dokunabilir kaygısıyla olayın bazı kısımlarını sansürlemesini gerektirecek herhangi bir otorite ve kısıtlama söz konusu değildir.

Türkçe literatürde İslami tezkire geleneğini sürdüren bol miktarda Osmanlı *biyografi* eseri bulunduğu herkesçe bilinmesine rağmen, genel kabul Tanzimat döneminden (1839) önce *otobiyografik* nitelikte kaynak, günlük, hatıra ya da şahsi mektup olmadığı yolundadır. Cemal Kafadar bu varsayımın hatalı olduğunu, *Kim Varmış Biz Burada Yoğ İken* adlı eserinde, 16. yüzyılın ilk yarısında Mustafa adlı yeniçeri; 17. yüzyılın ikinci yarısında İstanbul'da günlük tutan Seyyid Hasan adlı bir derviş; ticaret için gittiği Venedik'te 1575'te ölen Ayaşlı Hüseyin Çelebi ve rüyalarını kaleme alarak şeyhine *mektupla* gönderen Üsküplü Asiye Hatun karakterleri üzerinden ortaya koymaktadır¹.

“Osmanlı tarih yazımı, günümüzde benlik belgeleri olarak tanımlanan otobiyografi türündeki kaynaklara yabancı değildi. Hatıra ve günlük türündeki metinler çeşitli açılardan Osmanlı tarihçilerinin ilgisini çekmiş gerek sosyal ve kültürel gerekse askerî tarih araştırmalarında çeşitli ölçeklerde kullanılagelmiştir. Otoriter Doğu toplumlarında bireyin hürriyeti olmadığı için Osmanlı toplumunda bu tür birinci şahıs anlatılarının gelişme fırsatı bulamamış olduğu hakkındaki oryantalist varsayımlar somut tarihi belgelerle çürütülmüş durumdadır. Bu konuda askerî alandan da erken tarihli örnekler bulmak mümkündür. Mesela, 17. yüzyıl sonlarında yaşamış bir Osmanlı askeri, Temeşvarlı Osman Ağa'nın hatıratı, söz konusu dönemdeki Osmanlı-Habsburg çatışmalarına içeriden bir gözle bakmakta ve Osmanlı-Avusturya sınır bölgesindeki yaşama dair eşsiz ayrıntılar sunmaktadır. 19. yüzyıl başlarında, Tokat'ın bir köyünden çıkıp 1801-1833 yıllarını Anadolu ve Balkanlar'ın değişik bölgelerindeki askerî tecrübelerle Osmanlı ordusunda geçiren Kabudlu Hacı Mustafa Vasfi Efendi'nin anıları da tanzimat öncesi dönemde böylesi metinlere bir başka örnektir. Askerî tarih alanında, Osmanlı askerlerinin hatıra ve günlük gibi otobiyografik metinler kaleme almalarının Kırım Savaşı'ndan (1853-1856) sonra hızlandığını söylemek mümkündür. Balkan

¹ Cemal Kafadar, *Kim Varmış Biz Burada Yoğ İken: Dört Osmanlı: Yeniçeri, Tüccar, Derviş, Hatun*, Metis Yayınları, İstanbul 2009, s. 43.

Savaşları'ndan (1912-1913) hemen sonra, bu türe ait metinlerde bir nevi patlama yaşanmıştır. Bu patlamanın Birinci Dünya Savaşı ve akabinde Kurtuluş Savaşı'na katılan askerlerin yazdığı değişik formattaki hafıza kayıtlarıyla artarak devam ettiğini artık rahatlıkla gözlemlemek mümkündür.”²

1. Günlüğün Sahihliği Meselesi

Tespit edebildiğimiz kadarıyla Türkçe literatürde Hareket Ordusu'nun İstanbul kuşatmasını içerden anlatan günlük türünde bir belgeye şimdiye değin rastlanmamıştır. Bu yüzden 31 Mart Vakası sonrası imparatorluğun yönetim merkezi Payitaht İstanbul'un III. Ordu'ya bağlı askerler tarafından zapt edilmesi gibi Türk tarihinde son derece kritik bir konumda bulunan bir hadise hakkında, içeriden bir subayın kaleme almış olduğu bu günlük, dönemin karanlıkta kalmış bazı safhalarına ışık tutabilmek açısından son derece kıymetli görünmektedir. Belgenin sahih olup olmadığı yahut orijinal Osmanlı Türkçesi'nde kaleme alınmış versiyonun *The National Archives*'deki askerî ataşe raporları arasında yer almıyor olması tabiatıyla bazı şüpheleri de beraberinde getirmektedir. Elimize ulaşan günlükte subayın kimliğine dair bilgilerin de yer almıyor oluşu şüpheleri tabiatıyla bir kat daha arttırmaktadır. Fakat şüpheleri tümünden ortadan kaldırmaya da büyük oranda giderebilecek birtakım gerekçeler mevcuttur. Birincisi, bu belge İngiltere'nin İstanbul Sefareti'nde resmi görevli bir askerî ataşe tarafından orijinal dilinden çevrilmiş ve belgenin üzerine *Savaş Bakanlığı için* ibaresi eklenmiştir. Bu da belgenin bu dönemde ataşelik makamında bulunan Conyers Surtees'in yanı sıra İngiliz Sefiri Gerard Augustus Lowther'in onayı ve denetiminden geçerek Savaş Bakanlığı'na gönderildiği anlamına gelmektedir. Bir resmi makamdan diğerine gönderilen bu belge bu açıdan en azından bir nebze olsun *güvenilirlik* kazanmaktadır. İkinci olarak böylesine ayrıntılı ve canlı tasvirlerin yer aldığı bir günlüğü *düzmece* bir biçimde kaleme alıp iki resmi yetkilinin denetiminden geçirdikten sonra Savaş Bakanlığı'na göndermek kurumsal sorumluluk ilkesi açısından olumsuz sonuçlar doğurabileceği gibi geniş topraklara ve sömürgelere sahip Britanya İmparatorluğu'nun merkezi-

² Mehmet Beşikçi, “Tarih yazımında hatırat ve günlükler nasıl kullanılmalı? Birinci Dünya Savaşı'na katılan Osmanlı askerlerinin benlik belgeleri özelinde metodolojik bir analiz”, *Toplum ve Bilim Dergisi*, Sayı 114 (2018), s. 254-255.

rasyonel-kurumsal bürokratik yapısına da pek uygun düşmemektedir. Kaldı ki subayın günlüğünde politik gönderme yahut suçlama türünden yargı ve önermelerin ya hiç yok ya da yok denecek kadar az olması dolayısıyla İngilizler için ne gibi bir faydası olacağı yönündeki ancak mantıksal olarak cevap verilmesi icap eden soru da günlüğün sahilliği meselesinde güvenilirliği arttıran gerekçeler arasında sayılabilir.

Belgede subayın isminin yer almıyor oluşu, subayı muhtemel bir yabancı ajanlık yahut vatan hainliği suçlamasından azade kılmak adına İngiliz makamları tarafından alınmış bir tedbir olarak yorumlanabilir. Ataşe, kendisiyle günlüğünü paylaşmada bir beis görmeyen bu subayın, kimliği ifşa olmasın diye ismini özellikle anmamış olabilir. İngiliz askerî ataşe raporlarında ataşenin istihbarat kaynağını deşifre etmeme kaygısıyla isimlerini raporlarında anmadığı vakaların sayısı azımsanmayacak kadar fazladır³.

Ataşe raporları arasında günlüğün Osmanlı Türkçesi ile kaleme alınmış orijinal nüshasının ya da bunun bir kopyasının bulunmuyor olması akla başka ihtimalleri de getirmektedir. Örneğin günlük, İngiliz istihbaratına çalışan görevlilerden birinin eline geçmiş ve derhal İngilizceye çevrilerek yerine konmuş olabilir. Ya da meçhul subayımız, günlüğünü kendi rızasıyla teslim etmiş, çevirisi yapıldıktan sonra geri almış da olabilir. Rankeci pozitivist tarih metoduna bağlı bulunduğumuzdan eldeki belgede bu soruyu yanıtlamaya yetecek en önemli bilgi, bir şekilde kayıp olduğuna göre, spekülatif akıl yürütmelerin fasit dairesinde dolanıp durmak yerine, bağlı bulunduğumuz yönteme sadık kalarak araştırmamızın sahasını bir miktar daraltmamız daha makul görünmektedir. Bu itibarla, insanın kendi tuttuğu günlüğe kendi adını yazmaya gerek duymaması gayet basit bir izah olarak bir tarafa bırakıldığında meçhul subayımızın kimliğini teşhis edebilmemiz için geriye sadece günlükte yer alan dolaylı bilgiler kalmaktadır. Subayımız günlüğünde bağlı bulunduğu birliğin adı ve faaliyetlerini ayrıntısıyla tasvir etmektedir. Bağlı bulunduğu birlik Manastır Milli/Gönüllü Taburu'dur. İstanbul kuşatmasında Manastır Milli/Gönüllü Taburu'nda görev yapan subayların sayı ve listesi, meçhul subayımızın kimliğini tespit sahamızı oldukça daraltabilir.

³ Ferdi Ertekin, İngiliz Askerî Ataşe Raporlarında Osmanlı Devleti ve Türk Ordusu (1889-1908), Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Edirne 2021.

1.1. Hadise'nin Arkaplanını Teşkil Eden Devrin Olaylarına Bakış

Günlüğün içeriğine göz atmadan evvel olayların bu noktaya gelip düğümlenmesine sebep olan vakalar silsilesine kısaca bir göz gezdirmek faydalı olacaktır. Rumi takvime göre *31 Mart* 1325'te gerçekleştiğinden ötürü bu adla anılan bu vaka, miladi takvime göre 13 Nisan 1909'da vuku bulmuştur. Bu tarihte, 34. Osmanlı Padişahı II. Abdülhamid (1876-1909) saltanatının sonunun yaklaşmakta olduğundan elbette haberdar değildi. 1876'da I. Meşrutiyet'i ilân etme gerekçesiyle tahta çıkan yahut çıkarılan sultan, 1877-78 yılları arasında Osmanlı ile Rusya arasında vuku bulan ve Rus ordusunun Yeşilköy önlerine kadar ilerlemesiyle sonuçlanan büyük bir askerî hezimet yaşamıştı. Geleneksel padişah imajına bağlı sultan, bu krizden istifade ederek anayasayı ilga etmiş ve meşruti monarşi idaresine geçilmesine ön ayak olan Mithat Paşa başta olmak üzere önde gelen bürokratları sürgüne göndererek rejimi yeniden mutlak monarşiye döndürüp iktidarı tekeline alma sürecini başlatmıştı.

Harita 1: Türkiye Avrupası'nda 1856-1878 yılları arasındaki sınır değişikliklerini gösterir harita.⁴

⁴ https://maps.lib.utexas.edu/maps/historical/balkans_1912.jpg (Erişim Tarihi: 18.12.2022).

İki devlet arasındaki harbi sonlandıran Ayastefanos (Yeşilköy) Anlaşması ile Osmanlı Devleti Rumeli ve Anadolu'da büyük miktarda toprak kaybetmesinin yanı sıra üzerine bir de savaş tazminatı ödemeye mahkûm olmuştu. Fakat anlaşma hükümleri uygulamaya konmadan Rusya'nın Karadeniz'e hâkim olması ve Avrupa içlerine doğru yayılma çabası Avrupalı devletlerin dış politik çıkarlarına ters düştüğünden taraflar yeniden masaya oturarak 1878'de Berlin Anlaşması'nı imzalamak durumunda kalmıştı. Bu anlaşma ile imtiyazlı Doğu Rumeli Vilayeti kurulmuş; Sırbistan, Bulgaristan, Romanya ve Karadağ kendi prensliklerine sahip vasal devletler halini almış, Bosna-Hersek imtiyazlı statüye kavuşmuş, Rus askerî tehdidine karşı tedbir bahanesiyle Britanya Kıbrıs'a konuşlanmış; Teselya Yunanistan'a, Kars, Ardahan ve Batum ise Rusya'ya bırakılmıştı.

Bu anlaşma sonunda Balkanlar kelimenin tam manasıyla kaynayan bir kazana dönüşmüştü. Geniş toprak kayıpları ile doğu ve batısındaki askerî tehditler karşısında Osmanlı Devleti birçok alanın yanı sıra orduda modernleşme sürecini hızlandırmış, bu sürecin bir parçası olarak da imparatorluğun Rumeli ve İstanbul başta olmak üzere birçok yerinde Batı tarzında öğrenim veren mektepler açmaya başlamıştı. Mekteplerin açılmasıyla birlikte tedricen orduda *liberal mektepli* ile geleneksel değerlere bağlı *alaylı* adı verilen iki farklı subay tipi ortaya çıkmıştı. Mektepli subayların çoğunun İttihat ve Terakki Cemiyeti ile doğrudan ilişkisi bulunmaktaydı. İttihat ve Terakki Cemiyeti ise Fransız İhtilali'nin temel felsefesini benimsemişti ve politik açıdan anayasa ile meşruti monarşinin bayraktarlığını yapmaktaydı. Merkezî karargâhı Manastır olan III. Ordu'nun nüfuz alanı Rumeli'ydi. İttihat ve Terakki Komitesi'ne mensup subaylar, merkez karargâhı İstanbul olan I. Ordu bölgesinden ziyade burada örgütlenmişti. Rumeli'de ise Makedonya, çete ve komitecilik faaliyetlerinin adeta merkezi halini almıştı. Yeni rejim taraftarı bu subaylar, benimsedikleri liberal felsefe gereği "despotik" telakki ettikleri Sultan II. Abdülhamid'in mutlak monarşi idaresinin, sorunların kaynağını teşkil ettiğine inanmaktaydı. 9 Haziran 1908'de İngiltere Kralı VII. Edward ile Rus Çarı II. Nikolay'ın Reval Görüşmesi, ittihatçı subayları Osmanlı Devleti'nin Rumeli'deki topraklarının bu iki devlet tarafından gözden çıkarıldığı inancına sevk eden, bardağı taşıran son damla oldu.

3 Temmuz 1908'de Jön Türk hareketinin merkezi Ohri'deki Resne ve Prespa garnizonlarında ciddi bir isyan başgösterdi. Ohri bölgesindeki isyanın başını Kolağası Resneli Niyazi Efendi çekmişti. Niyazi Efendi daha önce de birçok kez meşrutiyetçi fikirlere sahip biri olarak merkeze rapor edilmiş ve Selanik'te askerî mahkemede yargılanmışsa da valinin salıverilmemesi yönündeki emirlerine rağmen beraat edip Resne'ye geri gönderilmişti. 3 Temmuz 1908 Cuma günü, civar tepelerden birkaç silah sesi duyulmuş, Niyazi Efendi, zaptiye müfettişinin de aralarında bulunduğu bir grupla çeteleri takip bahanesiyle, yanlarına 75 Mauser tüfeği, 15 kutu mühimmat ve alay hazinesinden 540 Lira alarak, dağa çıkmış ve meşrutiyet ilân edilmedikçe silahı elden bırakmayacağını bildirmişti⁵.

“II. Meşrutiyet'in ilânı, subayların politik faaliyetlere dâhil olmasını hızlandırdı. Meşrutiyet sonrası ilk iş, alaylı subayların tasfiyesi olmuştu. Bilhassa Hassa Ordusu tabir edilen İstanbul merkezli I. Ordu'da 1.400 alaylı subay tasfiye edildi. Bu sayı diğer ordu bölgeleriyle birlikte toplamda 7.600'ü geçti. Alaylı subayların tasfiyesi orduda mektepli-alaylı çatışmasını körükledi. Özlük hakları ellerinden alınan subaylar ve bu subayların destekçisi medreseliler, sakıt askerleri İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne karşı kaşırtmaya başladı. Muhalefetin dili dini bir çehreye büründü.”⁶

27 Şubat 1909 tarihli ataşe raporunda, sanki önceden gelen ayak sesleri İngiliz istihbaratı tarafından işitilmişçesine “Osmanlı yetkilileri politikaya askerî müdahaleleri tamamen yasaklayamazsa, kendimizi bir askerî devrimin içinde bulmamız şaşkırtıcı olmaz” diye belirtilmekteydi⁷. Bir süredir devam eden İttihad ve Terakki ile İttihad-ı Muhammedi arasındaki çekişme gazeteler vasıtasıyla kamuoyuna da sirayet ederek toplumu meselelere farklı yönlerden bakan iki taraf haline

⁵ TNA, FO 195-2290, No: 28, İstanbul, Surtees'ten G.H. Barclay'a, 15 Temmuz 1908.

⁶ Zekeriya Türkmen, “Osmanlı Ordusunda Siyasileşme Sürecinde Önemli Bir Dönemeç 31 Mart Ayaklanması”, *Cumhuriyetin 80. Yılına Armağan*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara 2004, s. 371-372.

⁷ TNA, FO 195-2323, No: 26, İstanbul, Conyers Surtees'ten Sir Gerard Lowther'e, 25 Nisan 1909.

getirmekteydi⁸. Bir tarafta *Tanin*, öte tarafta Derviş Vahdeti'nin meşrutiyete karşı ateşli nutuklar savurduğu İttihat-ı Muhammedi yanlısı *Volkan* gazeteleri üzerinden kamuoyuna yayılmaktaydı. Hasan Fehmi önderliğinde çıkarılan *Serbesti* gazetesinde ise İttihat ve Terakki yönetimi sert bir üslupla eleştirilmekteydi. 6 Nisan 1909'da *Serbesti* Gazetesi Müdürü Hasan Fehmi, -muhtemelen politik saiklerle- Galata Köprüsü üzerinde suikaste uğramış, iktidardaki İttihat ve Terakki Fırkası, cinayetin failini bulmaya muvaffak olamamıştı⁹. Hasan Fehmi'nin 7 Nisan'da yapılan cenaze töreni ittihatçılara karşı olan büyük kitlelerin katıldığı tam bir gövde gösterisine dönüşmüş,¹⁰ 13 Nisan 1909 sabahı başlayan isyanın fitilini ise *tuhaf bir biçimde* hürriyet bekçisi diye III. Ordu'dan İstanbul'a getirilip Taşkışla'ya yerleştirilen 4. Avcı taburu çekmişti.

“İstanbul'dan gelen isyan haberleri Selanik'te bomba etkisi yapmış, özellikle genç subaylar, ayaklanmanın niteliği hakkında ortaya atılan birbirinden farklı söylentiler yüzünden öfke ve endişeye kapılmıştı. Selanik genel merkezi ayaklanmaya zaman yitirmeden müdahale etmek için, ordunun yüksek komutanları ile görüşmüş ve III. Ordu Komutanı Mahmut Şevket Paşa, Meşrutiyetin korunması için ant içmiş olan ordunun ayaklanmayı bastırarak güçte ve harekete hazır olduğunu bildirmişti. İstanbul'da patlak veren isyanı bastırmak için Selanik'ten İstanbul'a kuvvet gönderilmesi kararlaştırılmıştı. Selanik'te bir yandan ordu birlikleri harekât için hazırlanırken, öte yandan da

⁸ “İttihat ve Terakki taraftarı gazetelerin başında *Tanin*, *Şûrâ-yı Ümmet* ve *Siper-i Sâika-i Hürriyet* gelmekteydi. *Tercüman-ı Hakikat* her ne kadar tarafsız bir yayın politikası takip etse perde arkasında İttihat ve Terakki yanlısıydı. İttihat ve Terakki'nin icraatlarını eleştiren gazeteler arasındaysa sermayesinin büyük bir kısmı Kamil Paşa'nın oğlu Sait Paşa'ya ait olan *Yeni Gazete*, *Mizancı Murat* tarafından çıkarılan *Mizan*, Hasan Fehmi'nin başyazarı olduğu *Serbesti*, Ahrar Fırkası'nın yayın organı *Osmanlı* ve Derviş Vahdeti'nin çıkardığı *Volkan Gazetesi* bulunmaktaydı. Sema Bozkurt, Tarihi Süreç İçerisinde 31 Mart İsyanı ve II. Abdülhamid Algısı, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak 2019, s. 40.

⁹ TNA, FO 195-2323, No: 21, İstanbul, Conyers Surtees'ten Sir Gerard Lowther'e, 14 Nisan 1909.

¹⁰ Azmi Özcan, “Otuzbir Mart Vak'ası”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 34, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2007, s. 10.

gönüllüler silahaltına alınmaktaydı. III. Ordu birlikleri İstanbul'a yürümeye hazırlanırken, bu birliklere Edirne'de bulunan II. Ordu birlikleri ve Selanik civarında sivil gönüllüler de katılmıştı. Hürriyet kahramanı olarak tanınan Resneli Niyazi Bey de Resne'de bir araya getirdiği gönüllülerle birlikte bu harekâta dâhil olmuştu."¹¹.

Zekeriya Türkmen'e bakılırsa;

"Selanik 11. Redif Fırkası Komutanı Ferik Hüseyin Hüsnü Paşa, İstanbul'daki isyan haberini 14 Nisan 1909 sabahı payitahta bulunan damadı Mustafa Rahmi Bey'den aldığı bir telgrafla öğrenmişti. Hüseyin Hüsnü Paşa son derece anlamlı bulduğu bu telgrafla emrinde bulunan Mustafa Kemal (Atatürk)'e göstererek fikrini öğrenmek istemiş, Mustafa Kemal, o sırada İstanbul'dan gönderilen bütün telgrafları inceledikten sonra, payitahta kuvvet sevk edilmesi yolundaki fikrini Hüseyin Hüsnü Paşa'ya bildirmişti. Nitekim İstanbul üzerine kuvvet sevk edilmesi fikrini III. Ordu Komutanı Mahmut Şevket Paşa da uygun bulmaktaydı. Yapılan müzakereler sonucunda İstanbul üzerine sevk edilmesi düşünülen ordunun başına Hüseyin Hüsnü Paşa'nın, bu ordunun kurmay başkanlığına da Kıdemli Kurmay Yüzbaşı Mustafa Kemal'in getirilmesi kararlaştırıldı. Hazırlanması düşünülen bu askerî birliğe 'mürettep fırkalardan müteşekkil bir ordu' denilmesi ve bu mürettep ordunun Mahmut Şevket Paşa'nın emir ve kumandasında olması planlandı. Bu arada İstanbul üzerine sevk edilecek olan kuvvet, iki mürettep fırkaya ayrıldı: Birinci mürettep fırkanın komutanı yukarıdaki karar üzerine Ferik Hüseyin Hüsnü Paşa, kurmay başkanı, Kurmay Yüzbaşı Mustafa Kemal¹²; ikinci mürettep fırkanın komutanı Mirliva Şevket Turgut

¹¹ Necdet Aysal, "Örgütlenmeden Eyleme Geçiş: 31 Mart Olayı", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı 37-38 (Mayıs-Kasım 2006), s. 34-35.

¹² Zekeriya Türkmen'e göre, Kıdemli Yüzbaşı Mustafa Kemal'in planın başarıyla sonuçlanabilmesi için ordunun politikaya karışmaması gerektiği yönündeki fikirlerinden rahatsızlık duyan ittihatçı subaylar, Hareket Ordusu İstanbul'a yürümeden evvel kendisini saf dışı bırakmıştı.

Paşa, kurmay başkanı da Yüzbaşı Kazım Karabekir olacaktı. Selanik'ten İstanbul üzerine yürüyecek olan bu kuvvetlere Kurmay Yüzbaşı Mustafa Kemal tarafından 'Hareket Ordusu' adı verilmiş ve bu isim Türk tarihine bu şekilde geçmiştir.”¹³.

Nitekim Mustafa Kemal Paşa *Nutuk*'ta bu olayı şöyle anlatmaktadır:

“31 Mart Vakası münasebetiyle Rumeli'den İstanbul'a gönderilen kuvvetlerin kumandanı Hüsnü Paşa'ydı. Ben, bu kuvvetlerin Erkânı-ı Harbiye Reisi'ydim. Bu kuvvetlere Hareket Ordusu unvanını veren, hareket ordusunun İstanbul'a kadar harekâtını tertip ve idare eden bendim.”¹⁴.

Dönemin İngiliz askerî istihbarat metinlerinde ise bu kuvvetler, *liberation army*, *occupation army*, *investment troops* sıfatlarıyla üç farklı biçimde adlandırılmıştı¹⁵.

2. Meçhul Subayın Günlüğü

Günlük 17 Nisan'da Milli/Gönüllü Taburu'nun Manastır'dan hareketi ile başlamakta, 24 Nisan 1909'da ordunun İstanbul'u zapt etmesine değin süren 7 günlük macerasını tasvir etmekteydi:

Emirler Manastır'a ulaşır ulaşmaz 17 Nisan 19.30 civarında, 17 subay, 698 er ve erbaştan müteşekkil bir kuvvetle, trenle Manastır'dan ayrıldık. 18 Nisan gece 2.00'de (Resneli) Niyazi Bey'in refakatinde Selanik'e ulaştık. Serez'deki komutana, birlikler oraya ulaştığında, bot ve diğer ihtiyaç maddelerini satın alması ve hazır etmesini rica eden bir telgraf gönderilmişti. 18 Nisan 14.30'da daha sonra Dedeğaç'ta bize katılmaları

¹³ Zekeriya Türkmen, “Osmanlı Ordusunda Siyasileşme Sürecinde Önemli Bir Dönemeç: 31 Mart Ayaklanması”, s. 379-380.

¹⁴ Kemal Atatürk, *Nutuk*, c. 2, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1969, s. 739.

¹⁵ Haddizatında bu kuvvetlerin adlandırılması meselesi dahi olaya hangi taraf ve perspektiften bakılmakta olduğuna dair ipuçları ihtiva etmektedir. Bu kuvvetlerin Selanik'ten İstanbul'a işgale gelip *esaret* mi yoksa *hürriyet* mi getirmekte olduğu sorusu, olayı nakil ve tasvir eden tarihçinin politik perspektifinden tamamen bağımsız ele alınamaz.

emredilen, katırlara bakmakla görevli yeterli sayıda askeri arkamızda bırakarak Selanik'ten ayrıldık. Selanik'ten ayrıldıktan 1,5 saat sonra botların dağıtıldığı Serez'e geldik. 19 Nisan 15.00'te Dedeagaç'a ulaştık. Selanik-İstanbul demiryolu bağlantısıyla seyahat, Şark demiryoluna nazaran daha süratliydi ve gereksiz duraklamalar olmadı. 19-20 Nisan gece yarısı, Serez Redif Taburu trene bindi. 21 Nisan sabahı erken saatlerde Çatalca'ya ulaştık ve komutan bize Yarımburgaz'a ilerlememiz emrini verdi. Burada, bizim tabur kumandanımız, Erkân-ı Harbiye'den Miralay Selahaddin Sabit Bey'in, Çatalca'daki 2. Tugay Komutanlığına atanmış olduğunu ve hala Yarımburgaz'da bulunduğunu duyduk. 21 Nisan 15.30'da Yarımburgaz'a vardık ve burada trenden indik. Tugay kumandanı, Kalfaköy'e ilerlememizi emretti. Bir subaya bağlı 30 kişilik bir müfreze, geride kalmış olan katırların Kalfaköy'e getirilmesi emriyle Yarımburgaz'da bırakıldı. Sonra Büyük Halkalı'ya ilerledik ve daha önce hiç askerlik yapmamış olan gönüllülerin de yer aldığı bir tabur teşkil edildi ve bu tabur biraz talimle, kısa sürede nizama sokuldu. 21 Nisan 19.20'de birlikler Kalfaköy'de konakladı.¹⁶ 21 Nisan 21.30'da taburdan bir subayın ertesi gün sabah 7.00'de Tugay Komutanlığı'na gönderilmesi gerektiği emrini aldık. Bu gece (21 Nisan) dinlendik. 22 Nisan gece 1.30'da mühimmat taşıyan katırlar Kalfaköy'e ulaştı. 21 Nisan 15.30'da Hareket Ordusu Büyük Halkalı Ziraat Mektebi Karargâhı'ndan 2. Tugay Komutanlığı'na aşağıdaki emirler gönderilmişti¹⁷.

¹⁶ Günlükte verilen bilgilerin doğruluğunu kontrol etmek adına harekâtın planlarını hazırlamış, o zamanlar erkân-ı harp reisi olan Yüzbaşı Mustafa Kemal'in *Atatürk'ün Not Defterleri*' adlı eserine göz gezdirmek faydalı olacaktır. “Defterde, Selânik'ten İstanbul'a gönderilen askerî birliklerin kuruluş ve personel sayıları, İstanbul'daki harekâta katılan birlikler ve rütbeli personele ait bilgiler bulunmaktadır. Gerçi Hareket Ordusu'nda görev yapan bütün personeli bulmak mümkün olmamakla birlikte, genel olarak üst rütbeli birlik komutanlarının isimleri burada kayıtlıdır.” Bahsi geçen eserde de “Manastır Milli Taburu'nun 21 Nisan günü Kalfaköy'e intikal etmiş olduğu” belirtilmekteydi. Bkz. *Atatürk'ün Not Defterleri I: Hareket Ordusu Kurmay Yüzbaşı Mustafa Kemal'in Not Defteri ile Hareket Ordusu Karargâhı Kayıt Defteri*, Genelkurmay Basım Evi, Ankara 2004, s. 4, 40.

¹⁷ TNA, FO 195-2323, No: 70, İstanbul, Conyers Surtees'ten Sir Gerard Lowther'e, 17 Haziran 1909.

Günlükte bahsi geçen emirler, Hüseyin Hüsnü Paşa tarafından imzalanıp *Erkân-ı Harp Reisi Kurmay Başkan Mustafa Kemal* aracılığıyla gönderildiği ve orijinal versiyonu *Atatürk'ün Not Defterleri I* adlı eserde yer aldığı için Osmanlı Türkçesi'yle kaleme alınmış bu emirleri İngilizce çeviri üzerinden yeniden Türkçe'ye çevirmek yerine, bahsi geçen eserden aynıyla nakletmek daha uygun olacaktır;

*“Hareket Ordusu Büyük Halkalı, Ziraat Mektebi Karargâhı'ndan
2. Fırka Komutanlığı'na (ve Tugaylara):*

1. Hareket Ordusu görevini sırf askerî yönden gerçekleştirecektir. Siyasî hususlar ve bu yolda İstanbul ile görüşmelerin yapılması şimdilik görevimiz dışındadır. Hiçbir rütbe sahibi, hiçbir kimse ile bu yolda müzakereye yetkili değildir. Hareket Ordusu'nun savaş düzenine dâhil olmayan hiçbir kimse bu göreve dâhil değildir.

2. Hareket Ordusu bugün akşama kadar aşağıda belirtilen şekilde toplanacaktır. a- 1. Tugay: Bosnaviran ile Safraköy köyleri ve civarındaki sırtlarda toplanacak, sağ taraf Bosnaviran'ın güneyine inmeyecektir. b- 2. Tugay: Kalfaköy¹⁸ ve Kalfaköy ile Çatalca- İstanbul caddesi arasındaki sırtlarda toplanacak, sol taraf Kalfaköy'ün kuzeyine geçmeyecektir. c- 2. Fırka: İkitelli ve İkitelli ile Kalfaköy arasındaki sırtlarda. 1. ve 2. fırkanın topçuları birleştirilmiştir. d- Genel Topçu ve 1. Fırka'nın makineli tüfek kıtaları Büyük Halkalı'da bulunacaktır. e- 14. Süvari Alayı 1. Bölüğü Bosnaviran'da bulunacaktır. Bu bölük 1. Fırka Tugay Komutanlığı'nın emrine tabi olacak ve her gün Köprüdere'yi Marmara sahilinden Kavas köyüne kadar keşif ve gözetleme yapacak ve fakat bu hattı ileri geçmeyecek ve demiryolu hattına yaklaşmayacaktır. f- 15. Süvari Alayı 1. Bölük 2. Tugay ve adı geçen tugayın alay komutanlığına, haberleşme için 20 atlı terk edip geriye kalan kuvvetiyle Büyük Halkalı'da karargâh emrinde bulunacaktır.

3- Büyük Halkalı, Bosnaviran, Ayestefanos mevkilerinde birer ışıldak vardır. Kalfaköyü'ne de ışıldak konulacaktır.

¹⁸ *Atatürk'ün Not Defterleri I* adlı kitabı yayına hazırlayanlar “Kalfaköy”ü sehven “Kaleköy” olarak okumuşlardır.

4- Fırka Sıhhye Heyeti, Büyük Halkalı'dadır.

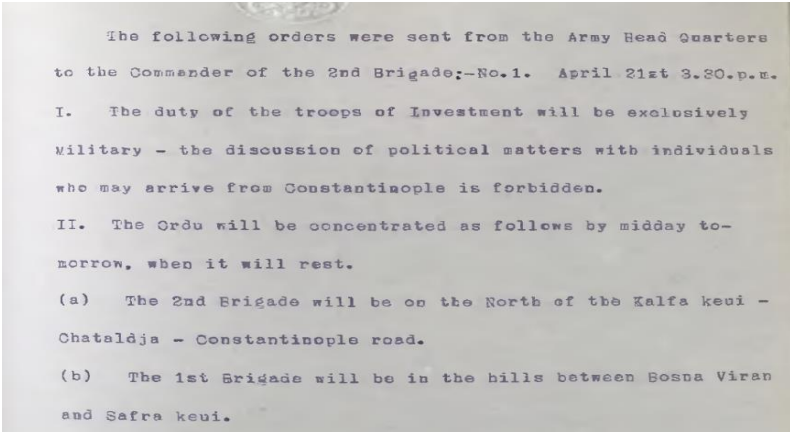
5- Manastır Millî Taburu 2. Tugay Komutanlığı'nın emri altında bulunacaktır.

6- Tugaylara bağlı olup tugay muntikası dışında bulunan taburlar, 1/24, 1/74, 1/75, 6. Nişancı, genel bataryalar 34/4, 35/1 taburlarına karargâhtan emir vererek tugayları muntikalarına gönderilmiştir.

7- Henüz trenlerle hareket halinde bulunan taburlar Hadımköyü'ndeki sevk memurluğundan istikamet alarak tugayları muntikalarına girecektir.

8- 2. Fırka ve tugaylar karargâhlarıyla adı geçen her küçük birliğin konuşlandırılışı çizim ile bildirilecektir.

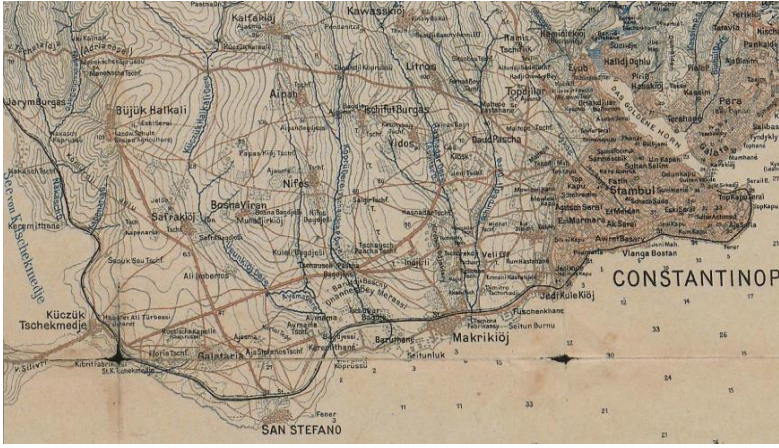
9- Umumi Karargâh Büyük Halkalı'da (Ziraat Mektebinde) kurulmuştur."¹⁹.

Görsel 1: Günlükte yer alan emirlerden bir örnek, sadece a ve b emirlerinin yeri değişik.

¹⁹ Atatürk'ün Not Defterleri I, s. 37-38.

31 Mart Vakası Sonrası Hareket Ordusu'yla İstanbul'u Kuşatan Manastır Milli Taburu'nda
Görevli Bir Subayın Günlüğü

Harita 2: Goltz Paşa'ya ait 1897 tarihli İstanbul ve Çevresini Gösterir Harita²⁰.

Günlükte kuşatma ordusu/hareket ordusunun Büyük Halkalı'daki (Ziraat Mektebi) merkez karargâhından bu emirleri gönderenin, Mahmut Şevket Paşa gelinceye değin kuşatma ordusunu komuta eden Kumandan Hüseyin Hüsnü Bey olduğu belirtilmektedir. Mustafa Kemal adı ise geçmemektedir.

22 Nisan akşamı, bizim taburumuz (Manastır Milli/Gönüllü Taburu) Kalfaköy'deki konumunu değiştirdi. 23 Nisan'da 1. Fırka aşağıdaki emirleri aldı²¹:

“1. Mürettep Alay (1/34, 3/35, Selânik Redif ve Drama Redif) gündüz saat 6'da²² Bosnaviran'dan hareketle Baruthane ve Bakırköy'ü işgal edecek ve orada kalacaktır.

On the 23rd the 1. Division received the following orders :

1. The first Composite Regiment, $\frac{1}{34}$, $\frac{111}{35}$, Redifs of Salonica and Redifs of Drama will start at 1 p.m. from Bosna Viran and after occupying the Powder Magazine and Vakri keui will halt

Görsel 2: Günlükte yer alan emirlerden başka bir örnek.

²⁰ <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/102289> (Erişim Tarihi 18.12.2022).

²¹ TNA, FO 195-2323, No: 70, İstanbul, Conyers Surtees'ten Sir Gerard Lowther'e, 17 Haziran 1909.

²² Ataşenin çevirdiği günlüğe göre öğlen 12.30'da.

II. 2. Fırkanın 1. Piyade Alayı (3 tabur) gündüz saat 5'te Kadiyapılı'dan hareketle direk Kalfaköy-Terkos yoluyla Bakırköy'e gelecek ve köyün kuzeybatı mevkiinde kalacaktır.

III. 2. Mürettep Alay, (4/34, 1/35, 17. Nişancı Taburu) gündüz saat 6'da²³ Bosnaviran'dan hareketle Davutpaşa Kışlası'nı işgal edecek ve orada kalacaktır. Davutpaşa Kışlası işgal edilir edilmez Manastır Gönüllü Taburu 2. Mürettep Alaya katılacaktır.

IV. 2. Fırka'nın 2. Piyade Alayı (3 tabur) gündüz saat 5'te Kadiyapılı'ya hareketle Rami Çiftliği'ni işgal edecek ve daha sonra bir taburunu Davutpaşa Kışlası'na gönderecek, geri kalan kuvvetiyle birlikte Rami'de kalacaktır.

V. 15. Sahra Topçu Alayının 1. Bataryası ile III. Ordu'ya bağlı 5 Makineli Tüfek, Bakırköy'ün işgalinin ardından 1. Mürettep Alaya katılacak ve aynı alayın 2. ve 3. bataryaları Davutpaşa Kışlası'nın işgalinden sonra 2. Mürettep Alaya katılacaktır.

VI. 16. Sahra Topçu Alayının²⁴ 4. Bataryası Rami Kışlası'nın işgalinin ardından 2. Fırka'nın 2. Piyade Alayına katılacaktır.

VII. 14. Süvari Alayının Mürettep Bölüğü 2. Mürettep Alaya eşlik ederek Davutpaşa Kışlası'nda kalacaktır.

VIII. Baruthane, Bakırköy ile Davutpaşa ve Rami Kışlaları işgal edildikten sonra Baruthane ile adı geçen kışlalardaki 21 ve 22 seneli kişiler ayrılacak ve II. Ordu'nun yeni gelen 9. Süvari Alayı ile birlikte karadan Çatalca'ya sevk edileceklerdir. Bu maksat için 9. Alayın iki bölüğü Bakırköy'e, iki bölüğü Davutpaşa'ya bir bölüğü Rami'ye tahsis olunacaktır. 23 ve 24 seneli kişiler Baruthane ve Davutpaşa ve Rami'de terk edilecektir.

IX. 1. Mürettep Tugay Komutanı Albay Hasan İzzet Bey Bakırköy'ün işgali ardından karargâhını Bakırköy istasyonunda ve 2. Fırka Komutanı Mirliva/Liva Şevket Paşa, Rami Kışlası'nın işgalinin ardından karargâhını adı geçen kışlada kuracaktır.

X. 2. Mürettep Tugay (18. Nişancı Taburu, 36/2, 20/1, Köprülü Redif, 24/1 ve 6. Nişancı Taburu) ile Serez Redif Taburu gündüz saat 5'te Kalfaköy'den hareket ederek Kavasköy yoluyla Silahtarağa ve Alibeyköy'e gelecek ve orada kalacaktır. Serez

²³ Günlüğe göre saat 13.00'te.

²⁴ Günlükte 15. Sahra Topçu Alayı.

Redif Taburu ona göre zamanında Kalfaköy'de hazır bulunmalıdır.

XI. 2. Fırkanın 3. Piyade Alayı (3 tabur) ile II. Ordu'ya mensup Sahra Topçu Taburu ve 4 makineli tüfek, gündüz saat 5'te Kadiyapılı'dan hareket ederek Çamurluhan-Cebeci-Maslak yoluyla Çobançeşme'ye gelecek ve orada kalacaktır.

XII. 2. Dağ Bataryası saat 5'e kadar Kalfaköy'de hazır bulunarak 2. Mürettep Tugaya eşlik edecektir.

XIII. II. Ordu'ya mensup 7. Süvari Alayı ile 10. Süvari Alayı vaktinde Kağıthane köyünü işgal ederek orada kalacaktır.

XIV. Bakırköy istasyonu ile Rami Kışlası işgal edilir edilmez her iki nokta arasında ışıldak muhaberesi sağlanacaktır.

XV. Jandarma müfrezesinden (250) jandarma askeri Kavasköy-Küçükköy yoluyla bu akşama kadar Silahtarağa'ya ulaşacak ve orada kalacaktır. Geri kalan jandarma Bakırköy'ün işgalinin ardından Yeşilköy'de bir posta terk ederek Bakırköy istasyonuna gelecektir.

XVI. Ağırlıklar hakkında fırkalar kendi başlarına hareket edecektir.

XVII. 1. Fırka karargâhı ile ordu karargâhı Bakırköy-Davutpaşa-Rami hattının işgaline kadar Büyük Halkalı Çiftliği'nde kalacaklar sonra Bakırköy'e geleceklerdir. 15. Süvari Alayının mürettep bölüğü ordu karargâhıyla birlikte bulunacaktır. Hareket Ordusu Komutanı Korgeneral Mahmut Şevket²⁵.”

Birlik tanzimleri ve birliklerin muharebe düzenleri aşağıdaki gibi olacaktır.

1. Fırka:

1. Mürettep Tugay	1. Mürettep Alay	4 Tabur
	2. Mürettep Alay	4 Tabur
2. Mürettep Tugay	3. Mürettep Alay	4 Tabur
	4. Mürettep Alay	4 Tabur

²⁵ Atatürk'ün Not Defterleri I, s. 42-44. Günlükte, 1. Mürettep Fırka Kumandanı Mahmud Şevket Paşa.

2. Fırka:

1. Piyade Alayı	3 Tabur
2. Piyade Alayı	3 Tabur
3. Piyade Alayı	3 Tabur

Topçu:

Seri Ateşli Sahra Bataryası	7
Dağ Bataryası	2

Süvari:

III. Ordu'dan Süvari	2 Bölük
II. Ordu'dan 7. Süvari	1 Alay
II. Ordu'dan 9. Süvari	1 Alay

Makineli Tüfek Bölüğü:

2,5 Makineli Tüfek Bölüğü	Toplam 9 top
---------------------------	--------------

Yukarıda anılanların yanı sıra Harekât Ordusu'nda bir *ışıldak takımı* ve 250 kişiden müteşekkil bir *jandarma müfrezesi* mevcuttu²⁶.

2.1. Maltepe'de Cereyan Eden Muharebe ve Davutpaşa Kışlası'nın İşgali

Maltepe'de meydana gelen muharebe ve Davutpaşa Kışlası'nın işgali ile ilgili kısım aşağıdaki şekilde verilmiştir:

“Yukarıdaki emirler mucibince²⁷ Davutpaşa Kışlası'nın işgal edilmesi ve ardından 2. Mürettep Alayı'na katılmamız gerekmektedir ve alay kumandanı, Milli Tabur kumandanı ile birlikte tafsilatlı talimatları almak için merkezi karargâha gitti. Kurmay subaylar, Davutpaşa Kışlası'nın muhasara edilmiş

²⁶ TNA, FO 195-2323, No: 70, İstanbul, Conyers Surtees'ten Sir Gerard Lowther'e, 17 Haziran 1909.

²⁷ Bahsi geçen emir şöyleydi: “2. Mürettep Alay, (4/34, 1/35, 17. Nişancı Taburu) gündüz saat 6'da Bosnaviran'dan hareketle Davutpaşa Kışlası'nı işgal edecek ve orada kalacaktır. Davutpaşa Kışlası işgal edilir edilmez Manastır Gönüllü Taburu 2. Mürettep Alaya' katılacaktır.”

olduğunu ve yarın İstanbul istikametine yapılması planlanan harekâtlarda Milli Taburu'na azim gerektiren önemli bir görev düştüğünü söylediler. Bir süredir kimsenin kışladan çıkmasına veya kışlaya girmesine izin verilmemiş olduğu ve bu yönde hiçbir çatışma sesi duyulmadığı için kışlanın alındığına ikna olmuşlardı.

14.30'da bir tabur, Kalfaköy'den hareket etti ve Arapsu/Arabsou (?)²⁸ sırtlarına vardığında, öncü birlik olarak Erkân-ı Harp Yüzbaşısı Esad Faik Bey 1. Bölük ile yola devam etti. Arapsu (?) sırtlarında keşif erleri (scouts) herhangi bir çatışma emaresi görmediğinden ve Davutpaşa ile Arapsu (?) arasında ikamet eden köy sakinleri tarafından müzik eşliğinde dostane bir şekilde karşılandıklarını rapor ettiklerinden ve dahası kendi konumumuzdan her şeyin son derece sakin görüldüğünü gözlemleyebildiğimizden kışlaların alındığına ve olağan ihtiyati tedbirlerin gereksiz olduğuna ikna olduk ancak biz yaklaşırken ve o bölgenin sakinlerinin teslim olup olmadığını merak ederken tabur aniden kışlanın güneyindeki tepelere doğru ricat etti.

O zaman Arapsu (?)'ya bakan cephenin tamamen tahliye edilmiş olduğunu ve taburun ilerleyerek o cepheyi işgal etmiş olduğunu fark ettik. Ancak tam o esnada, binanın karşı cephesini işgal etmiş, bize ateş açabilecek pozisyonda bulunan topçuları gördük ve bir miktar kuytuya çekilerek gizlendik. 4. bölüğe sol kanadımızın gerisinde kalması emri verilmişti. Neticede içerideki birlikler her yönden muhasara edildiklerini ve daha fazla direnmenin faydasız olduğunu anladıklarında akşama doğru teslim oldular. Silahları alındı, 1321 ve 1322 senelilerden teşkil edilmiş askerlerle birlikte dışarı çıktılar. Daha sonra, Maltepe Hastanesi istikametinden nizam taburlarından birine doğru aniden güçlü bir ateş açıldığında, bizim taburumuz kışlanın önüne doğru hareket etti. Her ne kadar bu ateşin İstanbul istikametinden geldiği ve Cuma Selamlığı Merasimi'nden dönerken kışlalarını muhasara edilmiş bulan süvari bölüğü tarafından açılmış olduğu

²⁸ Subayımız Manastırlı olduğundan İstanbul'da nerede bulunduğu tespit edilemeyen bu yer ismini ya yanlış yazmış ya da çeviri esnasında bu yer ismi atışe tarafından karıştırılmış olmalıdır zira İstanbul Davutpaşa civarında Arabsu, Arapsu vb diye bir yer ismi bulunmamaktadır.

bariz olsa da bulunduğumuz konumdan sadece hastane duvarının önündeki uzun hattı görebildiğimiz için sayılarını tahmin edemedik. Tabur kumandanı 1. ve 2. bölükleri aldı ve ilerledi. Ancak açıkta olduğumuz 1. bölüğe, yaklaşık 900 metre mesafedeki avcı erlerine (skirmishers)²⁹ doğru ilerlemesi; peşi sıra 2. bölüğün bir kısmına ateş hattına katılması emri verildi. Kalanlar ise sağ kanadın gerisini destekleyecekti. Sonra, bizim topçumuz ateş açmaya başladı.

Bir süvari subayı, Milli Tabur kumandanını, düşmanın 3 farklı üniforma giyen 3 taburdan müteşekkil olduğu yönünde bilgilendirmişti. Bu durum, özellikle düşman avcı erlerinin takviye edilmemiş nedeniyle şüpheli görünüyordu. Biz üç tabur olduklarına inanmasak da düşmanın İstanbul istikametinden tahkim edilme ihtimali daima mümkündü. Bu yüzden tabur kumandanı, kalan 2 bölüğe geri çekilmelerini emretti ve merkezi karargâha, İstanbul istikametindeki sağ kanadın güvenli olup olmadığını sordu. Ardından bizim avcı erlerimiz düşmana yaklaşmaya başladı ve top mermileri adamlarımızın 45 metre yakınına düşerken, tabur kumandanı topçu ateşinin kesilmesini emretti. Düşman tarafından açılan düzensiz ateş de bu esnada tamamen kesilmişti. Diğer iki bölük şimdi yaklaşmaktaydı. Bunun üzerine genel bir ilerleyiş başlatıldı. Bu esnada düşmanın geri çekilmekte olduğunu keşfettik ancak Maltepe Hastanesi 'nde yeni bir direnişle karşılaşmamız mümkün görünmekteydi. Bunun üzerine oraya doğru hareket ettik ve içeri girmek için kapıları zorladık. Burada düşmanın on ikisinin silahlı olduğunu gördük. Bunları derhal silahsızlandırdık. Hastane görevlileri ve hastalar haricinde burada başka kimse olmadığını fark ettik. Saat 21.00 olmuştu ve tabur kumandanımız bize katılan nizam bölüğünü komuta eden subaya, bölüğüyle birlikte hastane yakınında kalmasını emretti. Tabur kumandanı, üç istikamete bakan ileri karakollar için uygun mevkiileri bizzat seçti, Manastır Milli Taburu 'nu geri döndürdü ve Davutpaşa Kışlası 'na girdi.

²⁹ İstanbul'da 31 Mart Vakası'nı ateşleyen "Avcı taburları" ile karıştırılmamalıdır. Çeviri metninde de atışe karışıklık olmasında diye bahsi geçen avcı taburlarını özellikle Türkçe "Avcı" diye belirtme ihtiyacı duymuştur. Bu yüzden Avcı Taburları ya da Birlikleri bizim çevirdiğimiz metinde de büyük harfle ve tırnak içinde verilmiştir.

Merkezi karargâh subayları, tabur kumandanı tarafından alınan tedbirler ve yapılan ayarlamaların gecelemeye uygun olduğunu gördü ve nizam bölüğünün de geceyi kışlada geçirmesini uygun buldu. Gece 1.30'da 2. Mürettep Alay Kumandanı Ali Fethi (Okyar) Bey, tabur kumandanına İstanbul'a yürümek için hazır olması emrini vermişti. Gece 03.00'te atlı devriyelerden bazılarında ateş açılmış, bu da bazı İstanbul birliklerinin (I. Ordu) Maltepe tarafında olduğu şüphesine neden olmuştu. Dolayısıyla 2 nizam taburu ve Manastır Milli Taburu, Davutpaşa-Topkapı yolunu takip etmeden, düşman kuvvetlerini bulacakları zannıyla Maltepe sırtı üzerinden doğruca ilerledi. Bu esnada 2 bataryadan oluşan başka bir tabur ana yolu takip etmekteydi. Topkapı'nın işgaline ve diğer 3 taburla aradaki mesafenin korunmasına karar verildi. Bu işgali, tüm kolun Aksaray üzerinden Pertevniyal Valide Sultan Camii'ne uzanan tramvay hattını alıkoyması takip etti. Daha sonra aşağıdaki birlikler Direklerarası'ndan sola yöneldi. 17. Nişancı taburu, Bozdoğan Kemerine; 1. Bölük Mercan Kapısı'na; 2. Bölük Süleymaniye'ye; 3. Bölük ise Taht Kapısı³⁰'na doğru yürüdü. 4. Bölük, Bozdoğan Kapısı'nda kaldı. I/35 de buraya gelerek 17. Nişancı Taburu'nu takviye etti. Ardından Manastır Milli Taburu'na, doğruca Maltepe kemerine yürümesi ve burada duruma göre vaziyet alması, IV/34'e ise Mercan civarını tutması emredildi. Bu tabura, Valide Camii'ne³¹dönmemesi, doğruca ilerlemesi salık verildi. Bir topçu bataryası, Maliye Nezareti'nin³² karşısındaki mürekkeççiler (Stationers shops³³) önünde kaldı. Diğer batarya Dâru'l-Hayr-ı

³⁰ Tahtkapısı yahut Tahta Kapısı. Eski Seraskerat/Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye binasına ait ana kapı, günümüzde İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü dâhil çeşitli fakültelerin bulunduğu, üniversitenin sembolü halini almış olan merkez bina kapısıdır. Bkz. 19. Asırda İstanbul Haritası, yay. haz. Ekrem Hakkı Ayverdi, Şehir Matbaası, İstanbul 1958, s. 25, Harita B4.

³¹ Günümüzde Eminönü'nde bulunan Yeni Cami.

³² Meşhur nüktedân devlet adamı Keçecizade Fuat Paşa air eski konak, günümüzde İstanbul Üniversitesi Eczacılık Fakültesi olarak kullanılmaktadır.

³³ Özellikle büyük harfle yazılmış olan bu yer ismi Mürekkeççiler olmalıdır. Zira Bâyezid Meydanı'nda tarif edilen yerde o vakitler kaşıkcı, mürekkeççi, divitçi, bakırcı ve kökçü dükkânları bulunmaktaydı. Bkz. Turgut Akbaş, Osmanlı İstanbul'unda Bâyezid Meydanı ve Çevresi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek

Âlî³⁴'nin önünü tutacak şekilde Şehzadebaşı'nda kaldı. Manastır'dan 1. Milli Taburu'nun kumandanı Yüzbaşı Tahsin Efendi komutasındaki 4. bölüğe, topçuya eşlik etmesi emredildi."

2.2. Harbiye Nezareti ve Askerî Mektep Kışlalarının İşgali

Harbiye Nezareti ve askerî mektep kışlalarının işgali aşağıdaki gibi verilmiştir:

"24-25 Nisan:

Sabah 9.00'da Maltepe'ye hareket emri aldık. Topkapı'ya ulaşana kadar herhangi bir mukavemetle karşılaşmadan ilerledik. Aldığımız talimatlara katiyetle uyararak Direklerarası'na vardık. Burada Manastır Milli Taburu, vaziyete göre sevkedilmek ve topçuya eşlik edecek bir bölük tahsis etmek için doğrudan Maliye Nezareti'ne gitti. Ancak taburumuz Harbiye Nezareti yakınındaki Bâyezid Meydanı'na yaklaşırken Tahtkapısı'nın henüz işgal edilmemiş olduğunu, bize karşı yapılan hazırlıkların yavaş seyrettiğini ve kapıdaki muhafızların gergin olduğunu gözlemleyince tekmil kuvvet kapıya doğru hareket ettik. Biz buradaki muhafızların ve diğer askerlerin silahlarını toplarken tüm taburumuz içeri girdi ve Harbiye Nezareti'ni korumak ihtiyacı hasıl olursa diye kapının her iki tarafına hizalandı. Akabinde topçunun tekmili birden içeri girdi ve içerde iki safa ayrıldı. İçerdeki birlikler derhal teslim olmaya, silah bırakmaya başladı ve böylece ateş kesildi. Bir müddet sonra Pera (Beyoğlu) istikametinden silah sesleri işittik. Sultanahmed Camii ve Bâbıali'de bir direniş çıkmış olabileceğini anladık. Sultanahmed'teki kuvvetlerin tahkim edilmesi amacıyla 4. Bölük'ten 100 asker Sultanahmed Camii'ne gönderildi.

Lisans Tezi, İstanbul 2011, s. 124.

³⁴ Günümüzde İstanbul Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi binası, eskiden Zeynep Hanım Konağı'ydı. Zeynep Hanım Konağı'nda Dârülfünûn'dan evvel Dârü'l-Hayr-ı Âli bulunmaktaydı. Turgut Akbaş, Osmanlı İstanbul'unda Bâyezid Meydanı ve Çevresi, s. 80.

24 Nisan 14.00:

Ne Zaptiye Nezareti ne de Bâbiâlî tamamen güvenli hale getirilebilmişti. Üstelik Tophane de aynı durumdaydı ve Beşiktaş'taki karakollar da henüz işgal edilmemişti. Bizim Alay Kumandanımız Kurmay Binbaşı Ali Fethi Bey³⁵ ve Genel İhtiyat Kuvvetleri'nin Kumandanı³⁶ Kolağası (Resneli) Niyazi Beyler topçu ile birlikte, Sultanahmed Camii, Zaptiye Nezareti ve Bâbiâlî'ye giden Divanyolu üzerinden Galata'ya geçtiler.³⁷ Tophane'nin başarıyla zapt edildiği rapor edildiğinde, biz de ilerledik. Orada burada küçük zaptiye karakollarını zahmetsizce ele geçirdik. Ötede beride toplanan Hassa Ordusu askerleriyle "Avcı Birlikleri" bazen 'gönüllü olarak' bazen de âmirlerine danıştıktan sonra tedricen ele geçirildi."

2.3. Kabataş Vakası

Kabataş vakası şu şekile ifade edilmiştir:

"Kabataş Zaptiye Karakolu direniş gösteriyor, "Avcı"lar ve Hassa Ordusu birlikleri karşı taraftaki evleri tutuyordu, o esnada güçlü bir ateş açıldı. Sonra, sadece bir gündür taburda bulunan Süvari Mülâzımı Siyahi Nazmi Efendi 'şehit düştükten' ve taburdaki üç asker yaralandıktan sonra açılan ateş ancak büyük bir zahmetle sonlandırılabilirdi. Bize karşı toplanmış olan askerler tedricen teslim oldu ve 30 kadarı tutuklandı. Direnen karakolda bulunan bir yüzbaşı, çarpışma esnasında can verdi. Tüm çatışma boyunca sadece 5 asker hayatını kaybetti. Beşiktaş'taki karakol dâhil geçtiğimiz yerlerdeki diğer karakollar direnmeden ele geçirildi. Maçka Kışlası'nın henüz tam manasıyla emniyete

³⁵ Günlükte Ali Fethi Bey, sehven Manastır Milli Tabur Kumandanı olarak anılmaktadır. Oysa Erkân-ı Harp Kurmay Binbaşı Ali Fethi Bey, 7. Mürettep Alay'ın kumandanıdır. Bkz. *Atatürk'ün Not Defterleri*, s. 54.

³⁶ Resneli Niyazi Bey, Manastır Milli Taburu'nunda da dâhil olduğu toplam 7 tabur piyade, 4 sahra bataryası, 3 süvari bölüğü ve 2 makineli tüfek bölüğünden oluşan genel ihtiyat kuvvetlerinin kumandanıydı. Bkz. *Atatürk'ün Not Defterleri*, s. 52.

³⁷ *Atatürk'ün Not Defterleri* adlı eserde, Kolağası Resneli Niyazi Bey'in 25-26 Nisan 1909'da Genel İhtiyat Kuvvetleri'nin başında bulunduğu ve emrinde Manastır Gönüllü/Millî Taburu dâhil toplamda 7 tabur piyade, 4 sahra bataryası, 3 süvari bölüğü ve 2 makineli tüfek bölüğünün mevcut olduğu belirtilmektedir. Bkz. *Atatürk'ün Not Defterleri I*, s. 52.

alınmadığını anladığımızda, oraya doğru ilerlemeye başladık. Biz Maçka Kışlası'na yaklaşırken kolayca mevzilenmek için iki kola ayrılan tabur, herhangi bir engelle karşılaşmaksızın Kışla'ya girdi.

25 Nisan sabahı erken saatlerde Taşkışla'ya hareket ettik. Burada birliklere tayın (bread) dağıtıldı ve bir süre burada kaldık. Harbiye Nezareti'nde bulunan birlikler yetersiz olduğu için tekrar Suriçi'ne gönderildik ve Bâyezid Camii'nde durduk. Burada, gece-gündüz devriye atmamız söylendi. Harbiye Nezareti'nin zaptından sonra taburun ağırlıkları Davutpaşa Kışlası'ndan buraya getirildi. 25 Nisan 21.30'da Bâyezid Camii'ne olaysız intikal ettik. 26 Nisan 15.10'da geceyi camide geçirmemiz ve 27 Nisan'da Harbiye Nezareti'ne intikal etmemiz ve yeni sultanın (V. Mehmed Reşad³⁸) cülûs merasimine katılmamız emredildi. Tabur, merasimin sonuna kadar Harbiye Nezareti'nde teyakkuzda (ready for action) bekledi ve merdivenlerin başında ayrıca bir gönüllü takımı bulunmaktaydı. Padişah hazretleri vasıl olmadan evvel Tersane'de bazı karışıklıkların meydana geldiği ve oradaki birliklerin galeyan halinde oldukları rapor edildi. Bir müfrezeye, Tersane'yi emniyete alması emri verildi ve 4. Bölük derhal Tersane Kışlası'nı tarassut etmesi ve Unkapanı Köprüsü'nü işgal etmesi gerektiği talimatıyla, gönderildi. Cülûs merasiminin ardından yükümüzle birlikte Ayasofya'ya vasıl olduk. Geceyi burada geçirdik.”

³⁸ 31 Mart Vakası'nın ardından İttihat ve Terakki'nin çoğunlukta olduğu Meclis-i Umûmi, bir taraftan 33 yıllık saltanatı 27 Nisan 1909 sabah saatlerinde Abdülhamid'i tahttan indirirken diğer taraftan Veliht Reşad Efendi'nin aynı gün öğleden sonra tahta çıkarılmasına karar vermişti. Ayrıca meclis, isyanı bastıran Hareket Ordusu'nun İstanbul'a girişini “İstanbul'un ikinci fethi” sayarak yeni padişaha Fatih Sultan Mehmet'e göndermeyle “V. Mehmed” unvanının verilmesini kararlaştırmıştı. Bkz. Cevdet Küçük, “Mehmed V”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (TDVİA)*, Diyanet Vakfı Yayınları, c. 28, Ankara 2003, s. 418. “Mevlevi meşrep, siyasetten uzak mazbut bir yaşam süren Sultan V. Mehmed Reşad, hiçbir zaman ağabeyi Sultan II. Abdülhamid gibi otoriter-merkeziyetçi bir padişah olmamış bu karakterinden ötürü ülkenin kaderini ilerleyen yıllarda İttihatçıların eline teslim etmek durumunda kalmıştır.” Bkz. Zekeriya Türkmen, “31 Mart İsyanı ve Osmanlı Meşrutiyetine İndirilen Darbe: Ordu-Siyaset İlişkilerine Sultan V. Mehmed Reşad Döneminden Bir Bakış”, *Sultan V. Reşad ve Dönemi*, c. 2, s. 520.

2.4. Davutpaşa Kışlası'ndaki Ziyafet ve İstanbul'a Veda

Davutpaşa Kışlası'ndaki Ziyafet ve İstanbul'a veda edilmesiyle ilgili kısım aşağıdaki gibi yansımıştır:

“28 Nisan: Davutpaşa Kışlası'nda verilecek ziyafete Milli Redif Taburu'nun icabet etmesi lâzım geldiğinden tabur, 17.00'de yüküyle Davutpaşa'ya ulaştı³⁹. Davutpaşa'da yaklaşık 2 hafta kaldıktan sonra 30 Nisan 18.30'da Bakırköy (Makriköy) İskelesi'ndeki Bezm-i Âlem vapuruna gönderildik. 2 gece 1 gün sonra Selanik'e vardık. Aynı gün Manastır Redif Taburu ile aynı trende, akşama doğru harekete geçtik ve 3 Mayıs'ın erken saatlerinde Manastır'a ulaşarak burada silahlarımızı ve teçhizatımızı teslim ettik.”⁴⁰.

26 Nisan 1909, Harbiye Nezareti, Pazartesi 16.00	Harekât Emirleri	Kuşatma Ordusu Askerin Tertibi Liva Şevket Paşa Komutası altında Yıldız Müfrezesi
Hareket Ordusu Yıldız'daki askerî birliklere silâhlarını teslim ettirmek üzere 13/14 Nisan Salı gecesi aşağıdaki harekâtı yerine getirecektir.		Balmumcu Kolu Kurmaya Binbaşı Fethi Bey Komutasındaydı.
Balmumcu kolu, 27 Nisan Salı sabahı saat 9'a kadar hazır bulunan piyade kuvvetiyle Balmumcu güneyindeki sırtlarda hazırlık içine girmiş bulunacak, topçusuna Balmumcu batısındaki sırtlarda mevzi aldırarak ve süvarisini Zincirlikuyu Karakolunda bulunduracaktır		Mürettep Piyade Taburu, IV/10, II/81. Manastır Süvari Redif Taburu Kavala Redif Taburu Harbiye Mektebi'nden 2 Makineli Tüfek 7. Sahra Topçu Alayı'ndan 2 Batarya X. Süvari Alayı
Ortaköy kolu gece saat 6'da öncü birlikleriyle Eminönü'nden hareketle Beşiktaş-Ortaköy caddesinden ilerleyerek Ortaköy		Ortaköy Kolları Binbaşı Hafız Hakkı Bey Komutasındaydı. Naslıç Redif

³⁹ Günlüğe “3 Mayıs Manastır” notu düşülmüştür.

⁴⁰ TNA, FO 195-2323, No: 70, İstanbul, Conyers Surtees'ten Sir Gerard Lowther'e, 17 Haziran 1909.

kuzeyindeki kışlaya yönelecek ve bu civarda mevzi alıracaktır. Bu kolun kendisine, katılacak olan sahra bataryası Ortaköy deresinin doğusundaki sırtların münasip bir mahallinde top indirecektir.		Kırcaali Gönüllü Taburu Mekteb-i Harbiye'den 1 Sahra Bataryası 20 Süvari
Beşiktaş kolu gece saat 6.15'te öncü birlikleriyle Eminönü'nden hareketle Galata-Dolmabahçe yoluyla ilerleyecek ve bir tabur Beşiktaş-Şeyh Zafir Tekkesi yolundan diğer taburu İhlamur Köşkü-Yeni mahalle yolundan Yıldız üzerine sevk ederek Hamidiye Camii batısında mevzi alacaktır. Belirtilen kolun topçusu Maçka sırtlarında kalacaktır.		Beşiktaş Kolu Binbaşı Aziz Sami Bey komutasındaydı. Selanik Redif Taburu Serez Redif Taburu 7. Sahra Topçu Alayı'nın 2 bataryası
Genel ihtiyat, gece saat 6.30'da öncü birlikleriyle Bayezid Meydanı'ndan hareketle Galata Köprüsü-Tophane-Beşiktaş caddesini takip edecek ve icabında her iki tarafa yardım edebilmek üzere Beşiktaş ile Ortaköy arasındaki cadde üzerinde hazır duracaktır.		Kolağası (Resneli) Niyazi Bey Komutası altında. Manastır Milli Taburu
Ordu genel karargâhı gece saat 9.30'dan itibaren Balmumcu Çiftliği'nde bulunacaktır.		Toplam: 7 Piyade Taburu 4 Sahra Bataryası 3 Süvari Bölüğü 2 Makineli Tüfek Bölüğü

Yukarıdaki emirler, III. Ordu Kumandanı Birinci Ferik Mahmud Şevket Paşa tarafından verilmişti⁴¹. Meçhul subayın günlüğü bu notlarla sonlanmaktaydı. 31 Mart Vakası'nın bastırılması ve İstanbul'un Hareket Ordusu tarafından kuşatılması esnasında meydana gelen çatışmalarda Milli Manastır Taburu'ndan bazı askerler yaralanmıştı. Manastır'ın Kazak Köyü'nden 1882 doğumlu Hüseyin oğlu Yusuf, Manastır Obüs Topçu Alayı eczacılarından Zekeriya Efendi yaralananlar arasındaydı. Manastır'ın Karani Köyü'nden Hüseyin oğlu Yusuf'un ise sakat kalacağı

⁴¹ TNA, FO 195-2323, No: 70, İstanbul, Conyers Surtees'ten Sir Gerard Lowther'e, 17 Haziran 1909.

söylenmekteydi. Karani Köyü'nden Demir Mustafa ve Zikir oğlu İsa da yaralanan askerler olarak kayıtlara geçmişti. Tabura İstanbul'da katılan Süvari Teğmeni Siyahi Nazmi Efendi ise *Kabataş Karakolu civarındaki çatışma esnasında* hayatını kaybetmişti⁴². Günlük sahibi subayımız ise harekâtı öyle görünüyor ki herhangi bir yara almadan atlatmıştı.

Sonuç

Günlükte verilen bilgiler, ordunun harp tertibi, birlikleri komuta eden subay isimleri ve Milli Taburu dâhil diğer birliklere Merkezî karargâhtan gönderilen *emirler*, Mustafa Kemal'e ait *Atatürk'ün Not Defterleri I* adlı eserdeki bilgilerle ufak tefek farklılar haricinde neredeyse birebir örtüşmektedir. Türk tarihinin kritik bir dönüm noktası olarak kabul edilebilecek bu olayı, içerden bir subayın gözüyle tasvir eden bu günlükte verilen bilgilerin bu itibarla güvenilir ve tutarlı olduğu sonucuna varılabilir. 3 Temmuz 1908'de Ohri'de dağa çıkarak II. Meşrutiyet'in ilânında büyük pay sahibi olan, 27 Nisan 1909'da Sultan II. Abdülhamid'in 33 yıllık saltanatının sona ermesiyle sonuçlanan askerî harekâta maiyetine topladığı gönüllülerle destek veren ve yeni Sultan Mehmed Reşad'ın cülûs merasimine Manastır Milli Taburu'nun da dâhil olduğu Genel İhtiyat Kuvvetleri'nin Kumandanı olarak bizzat nezaret eden kişi Kolağası Resneli Niyazi Bey olmuştur. Resneli Niyazi Bey'in, mutlak monarşinin sona erdirilmesinden II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesine kadar neredeyse bütün kritik olaylarda sahnede olması ise oldukça manidar görünmektedir. 31 Mart Vakası sonrası Hareket Ordusu'nun İstanbul kuşatması salt bir askerî mesele olmaktan çok daha öte anlamlara sahiptir. Söz konusu olan bir iktidar ve politik yönetim değişikliğinin yanı sıra İttihat ve Terakki'nin benimsediği liberal-aydınlanmacı-pozitivist-seküler dünya görüşünün Osmanlı İmparatorluğu'nda hâkim hale gelmeye başlaması, felsefî bir tabirle söylersek, bir paradigma değişikliğidir. Türk tarihindeki bu politik eksen kaymasının ilerleyen zamanlarda özellikle hukuk ve eğitim-öğretim başta olmak üzere neredeyse bütün alanlara yayılarak geleneksel dünya görüşünde topyekûn ve köklü bir paradigma değişikliğine yol açması kaçınılmaz olmuştur. Bu paradigma değişikliği ise ilerleyen yıllarda İstiklâl Harbi'nin ardından Cumhuriyet'in temellerini teşkil ederek Türk tarihinin bekâsını mümkün kılacak zemini teşkil etmiştir.

⁴² *Atatürk'ün Not Defterleri I*, s. 80-81.

KAYNAKÇA / REFERENCES

Arşiv Kaynakları / Archival Sources

The National Archives / Londra

Foreign Office (FO): No: 21, 26, 28, 70

Kaynak Eserler / Primary Sources

ATATÜRK, Kemal, *Nutuk*, c. 2, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1969

19. *Asırda İstanbul Haritası*, yay. haz. Ekrem Hakkı Ayverdi, Şehir Matbaası, İstanbul 1958

Araştırma ve İnceleme Eserleri / Secondary Sources

AKBAŞ, Turgut, Osmanlı İstanbul’unda Bâyezid Meydanı ve Çevresi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2011

Atatürk’ün Not Defterleri I: Hareket Ordusu Kurmay Yüzbaşı Mustafa Kemal’in Not Defteri ile Hareket Ordusu Karargâhı Kayıt Defteri, Genelkurmay Basım Evi, Ankara 2004

AYSAL, Necdet, “Örgütlenmeden Eyleme Geçiş: 31 Mart Olayı”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı 37-38 (Mayıs-Kasım 2006), s. 15-53

BEŞİKÇİ, Mehmet, “Tarihyazımında hatırat ve günlükler nasıl kullanılmalı? Birinci Dünya Savaşı’na katılan Osmanlı askerlerinin benlik belgeleri özelinde metodolojik bir analiz”, *Toplum ve Bilim Dergisi*, Sayı 114 (2018), s. 253-285

BORKURT, Sema, Tarihi Süreç İçerisinde 31 Mart İsyanı ve II. Abdülhamid Algısı, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak 2019

ERTEKİN, Ertekin, İngiliz Askeri Ataşe Raporlarında Osmanlı Devleti ve Türk Ordusu (1889-1908), Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Edirne 2021

KAFADAR, Cemal, *Kim Varmış Biz Burada Yoğ İken: Dört Osmanlı: Yeniçeri, Tüccar, Derviş, Hatun*, Metis Yayınları, İstanbul 2009

KÜÇÜK, Cevdet, “Mehmed V”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (TDVİA)*, c. 28, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2003, s. 418-422

ÖZCAN, Azmi, “Otuzbir Mart Vak’ası”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 34, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2007, s. 9-11

TÜRKMEN, Zekeriya, “31 Mart İsyanı ve Osmanlı Meşrutiyetine İndirilen Darbe: Ordu-Siyaset İlişkilerine Sultan V. Mehmed Reşad Döneminden Bir Bakış”, *Sultan V. Reşad ve Dönemi*, c. 2, s. 518-563

TÜRKMEN, Zekeriya, “Osmanlı Ordusunda Siyasileşme Sürecinde Önemli Bir Dönemeç 31 Mart Ayaklanması”, *Cumhuriyetin 80. Yılına Armağan*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara 2004, s. 369-411

İnternet Kaynakları / Online Sources

<https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/102289> (Erişim Tarihi 18.12.2022)

https://maps.lib.utexas.edu/maps/historical/balkans_1912.jpg (Erişim Tarihi: 18.12.2022)

Extended Summary

After the constitution came into force on July 23, 1908, a major uprising and coup attempt took place against the new regime in Istanbul. Since this event started on March 31, 1325 (April 13, 1909) according to the 'rumi calendar', it is known as the 31 March Incident in Turkish history. The 31 March Incident (31 March Incident) was a political crisis that took place in April 1909, during the Second Constitutional Era (II. Meşrutiyet). Occurring 31 Mart Incidence soon after the 1908 Young Turk Revolution, in which the Committee of Union and Progress (CUP) had successfully restored the Constitution and ended the absolute monarchy rule of Sultan Abdulhamid II, it is known to as an attempted counter-revolution. However, the reasons and real perpetrators of this event still a mystery.

The Ottoman Empire, which passed from an absolute monarchy to a constitutional monarchy, moved from Thessaloniki to Istanbul under the leadership of the Third Army Commander Mahmud Şevket Pasha to punish this revolt against the new regime. This army was named the *Hareket Ordusu* by the founder of the Turkish Republic, Mustafa Kemal (Atatürk). In one of the reports of the military attaché in The National Archives in London, there is the diary of an officer who came to Istanbul with the *Hareket Ordusu* or *Liberation/Occupation Army*. This diary, which belongs to an unidentified officer from the Manastır National Battalion, begins with the departure of the battalion from Manastır on April 17 and describes the siege of Istanbul, which ended on April 26, from the officer's point of view. The diary vividly depicts the Siege of Istanbul, carried out by the '*Liberation Army*' in April 1909, through the eyes of an officer from the inside.

With an extraordinary organization, the Hareket Ordusu/Liberation Army surrounded Istanbul within 7-8 days without encountering much resistance. This siege resulted in the dethronement of Abdülhamid II on April 27, 1909 and the ascension of the 35th Ottoman Sultan, Mehmed Reşad V. Resneli Niyazi Bey, who had a share in the re-declaration of the constitutional monarchy by revolting in Ohrid on July 3, 1908, also played a role in the overthrow of Abdülhamid on April 27, 1909, as the commander of the Manastır National Battalion.